

Vladimir KRIVOKAPIC¹

Mere suprotstavljanja organizovanom kriminalu- preduslov sigurnosti

---

U procesu globalizacije i tehnološkog progresa, prateća pojava pozitivnih promena je neretko, i širenje nelegalnih i destruktivnih aktivnosti, čija tendencija je u stvaranju organizovanih kriminalnih grupa. U zemljama u tranziciji ili bivšim socijalističkim državama Centralne i Istočne Evrope, u kojima je nastao višepartijski sistem, prilagođavanje socijalističkog privrednog sistema tržišnoj ekonomiji kretao se uporedo sa demokratskim procesima, ali i sa porastom organizovanog kriminala. Države nastale posle raspada Sovjetskog Saveza, baš kao i zemlje Balkanskog regiona, u procesu tranzicije stvorile su povoljne uslove za porast onih vrsta visoko sofisticiranog kriminaliteta, čiji je osnovni motiv delovanja usmeren na brzo sticanje velike materijalne ili finansijske dobiti².

---

¹ Prof. dr, Policijska akademija Beograd

² Organizovani kriminal shvatamo u njegovom pravnom značenju kao oblik saučesništva. Njegovo vezivanje isključivo za ostvarivanje profita ili vezu sa državom skoro da nema nikakvog osnova. Praksa demantuje ovakve stavove s obzirom na to da su najteži oblici organizovanog kriminala motivisani političkim razlozima. Motivi mogu biti i verski, posebno kad su u pitanju sekte i njihova destruktivna delatnost koja je rezultat tajnog organizovanja, a ishod su najteža krivična dela i terorizam. Prema tome, bez osnova su postavke prema kojima je organizovani kriminal u svakom slučaju u interakciji ili dosluhu sa državom. Shvatanje da je organizovani kriminal uvek vezan za državu može imati određeni kriminogeni značaj, iz razloga što se stvara pretpostavka o nemogućnosti suprotstavljanja kriminalu u kome je država saučesnik, a saučesništvo države podrazumeva kolektivnu (objektivnu) a ne subjektivnu odgovornost, što je sa aspekta krivičnog prava i kriminalne politike neprihvatljivo i necelishodno. Na taj način praktično otupljuje oštrica suprotstavljanja organizovanom kriminalu, što je sa kriminalno-političkog aspekta neracionalno. Vidi

Međunarodni organizovani kriminal naišao je u zemljama u tranziciji na pogodan teren za razvoj svojih mnogobrojnih oblika, čija ekspanzija je prisutna u domenu međunarodne trgovine drogom, oružjem, ukradenim vozilima, kulturnim dobrima, pranju prijavog novca i njegovom reinvestiraju u naizgled legalne delatnosti. U porastu je i trgovina ljudima i njihovim organima, kao i ilegalne migracije. Balkan i veći deo bivšeg Sovjetskog Saveza transformisani su iz zona koje su uglavnom bile izvor emigracije, u zemlje preko kojih se vrši ilegalni tranzit sa Bliskog i Dalekog Istoka (Aitala i Sartori, 2005:65).

Organi za donošenje, pa i sprovođenje zakona, mnogo sporije se prilagođavaju novim tendencijama, za razliku od kriminalnih organizacija, fleksibilnih i dinamičnih, koje to čine brzo, uz zloupotrebu, pri tome, pozitivnih demokratskih promena kao i naučno-tehničkog progressa. Aitala i Sartori (2005) na pitanje koji su to politički, socijalni i ekonomski razlozi doprineli da balkanske zemlje, posebno zemlje Zapadnog Balkana (Western Balkans)³ i bivšeg sovjetskog prostora postanu tako nepoželjni susedi, odgovaraju da je to brz porast transnacionalnog organizovanog kriminala⁴. U većini slučajeva, organizovani kriminal otežava, ali i čini neophodnom reformu institucija kao što su policija, carinske službe ili sudski aparat. Pojedinci iz ovih institucija su, međutim, delom postali i podložni kriminalnom uticaju, pre svega korupciji, što nesumnjivo usporava demokratske procese i dovodi u pitanje uspešnost stabilizacije i prosperiteta novih tranzicionih sistema. Naročito je korupcija postala česta praksa u okviru javne administracije, carinskih službi, bankarskog sektora i privatnih preduzeća koja podstiču trgovinu. Ovaj oblik kriminaliteta čija je "tamna brojka" nesumnjivo velika, u bliskoj je vezi sa porastom carinskih prekršaja praktično na

---

više o tome u Krivokapić, V. : *Prevenција kriminaliteta*, Beograd: Policijska akademija, 2002.

³ Termin "Zapadni Balkan" odnosi se na Hrvatsku, BiH, SCG, Kosovo i Makedoniju.

⁴ Slabost institucija; nepripremljenost, neefikasnost i nemotivisanost sudstva i policije čini granice propustljivim i obećava perspektivu nekažnjenosti za kriminalne organizacije, siromaštvo, povoljan geografski položaj ovih država. . .

celom području Balkana, a prati i druge oblike nelegalnih aktivnosti. Korupcija podspešuje sve druge oblike kriminalnih aktivnosti i obstruira primenu zakona. Već evidentna veza između organizovanog kriminaliteta, korupcije i terorizma u zemljama tranzicije ima svoju realizaciju i to sa povećanim intenzitetom.⁵ Izvesne terorističke grupe imaju zaštitu u organizovanom kriminalu radi finansiranja svojih aktivnosti⁶. Adekvatna zakonska regulativa i uspešnost njene primene i unapređenje međunarodne saradnje u borbi protiv organizovanog kriminala, pojačavaju u isto vreme i mogućnosti suprotstavljanja njegovim najopasnijim oblicima kao što su terorizam, narkodelikti, korupcija itd. Nedostatak relevantnih podataka koji bi poslužili kao osnova za proučavanje organizovanog kriminala, kao izazova za sigurnost u "državama u tranziciji" otežava, međutim, sprovođenje racionalne politike suzbijanja organizovanog kriminala na ovom području. .

Terorizam kao opasnost za sigurnost

Terorizam ima sve karakteristike drugih oblika tajnog kriminalnog udruživanja, a koji nemaju političku motivaciju (narko-kriminal, korupcija, pranje novca). Baš zbog njihovog preplitanja i sažimanja, terorizam delimično gubi karakter isključivo političke inkriminacije, bilo da se radi o neposrednim izvršiocima i njihovim namerama ili o posledicama. Kao destruktivan način rešavanja socijalnih odnosa i političkih konflikata, iako surov i nehuman, on ima svoje pristalice i podršku u delu politički ekstremne populacije koja odobrava nasilje kao način za rešavanje društvenih političkih problema. Odnosi

---

⁵ Tako Gheordunescu (2003:31) ističe da u Rumuniji uključivanje terorizma u organizovani kriminal sledi dva glavna pravca: prvi je "jednostavno" uključivanje terorističkih mreža u delatnosti organizovanog kriminala (trgovinu drogom, oružjem, krijumčarenje radioaktivnog materijala. . .), a drugi, se odnosi na "zajedničko" delovanje terorističkih organizacija i organizovanog kriminala koje su finansijske prirode. U takve aktivnosti bilo je uključeno nekoliko članova i pomagača organizacija kao što su PKK (Radnička partija Kurdistan) i Hezbollaha.

⁶ Kod terorizma profit nije cilj, već češće sredstvo za ostvarivanje cilja. To potvrđuju ogromna materijalna sredstva čiji su izvori kriminalni, a kojima raspolaže savremeni terorizam.

između država daleko su od mogućnosti da rešavanju konfliktnih situacija pristupe na način koji međunarodna zajednica proklamuje u svojim poveljama, deklaracijama, konvencijama.

Rešavajući političke razmirice nasiljem, uništavanjem ljudskih života i materijalnih dobara, čovek i društvo pokazuju nemoć u ostvarivanju osnovnih ljudskih prava i sloboda mirnim političkim i humanim sredstvima. Čini se da je ostvarivanje demokratskih prava i sloboda čoveka i svih univerzalnih vrednosti, kao humanih zahteva, značajnim delom u sferi ideala. Najopasniji oblik terorizma je onaj u kome konkretni teroristički akt, kao sredstvo borbe određene političke grupacije u onim drastičnim slučajevima dobija "pravo građanstva". Kada teroristi dođu na vlast, teroristička aktivnost realizuje se i opravdava kao sredstvo "revolucionarne vlasti". Ona može da se transformiše u vladavinu terora. A održava se i zadržava samo nasiljem, bez mogućnosti da se preobrati u humanu i mirotvornu. Savremeno društvo opterećeno je pitanjem da li se terorizam može suzbiti isključivo nasiljem, i to državnim. Pitanje nije nimalo jednostavno, jer nasilje, posebno oružano, isključuje principe humanitarnog prava, i ima karakter odmazde u kojoj stradaju i nedužni i apolitični građani.

Primena nasilja i teror česti su pratioci demokratskih procesa u pojedinim zemljama, gde je kriminalitet na granici od demokratskog, ka anarhičnom. Demokratski procesi u zemljama u kojima je demokratija u začetku, čine demokratiju u njima kriminogenom. Jer, mnoge od tih zemalja ugrožene su unutrašnjim podelama, sukobima, korupcijom i terorom finansijske i vojne elite. Porast kriminala ili pak njegova stagnacija zabeleženi su i u dobro organizovanim državama, u kojima pojedine službe i institucije funkcionišu efikasno i pravno usklađeno. Njime su ugroženi država, njeno uređenje, kao i društveni i privatni interesi građana, čiju zaštitu sve više preuzimaju njihove privatne policije. I pored pozitivnih efekata, ipak postoje rizici da se u privatnim policijskim organizacijama angažuju kriminalci, od nestručnog rukovanja oružjem do preuzimanja ovlašćenja koja ima državna policija. Pojednačno ili grupno, ova lica u okviru svojih ilegalnih organizacija mogu biti zloupotrebljena u različite svrhe, a za

razliku od naručioca, njihov motiv je materijalne prirode. U slučaju konfliktne situacije na nacionalnom i međunarodnom planu koje eskaliraju i nasiljem, ove snage, po pravilu, poprimaju karakter parapolicijskih ili paravojskih grupacija.

Kriminalitet danas karakteriše visok stepen organizovanosti, kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom planu. Po obimu, on je u stalnom porastu, a karakteriše ga rast recidivizma, profesionalizma i specijalizacije, zloupotreba tehničkih dostignuća i pojava novih kriminalnih oblika, tajnost i raznovrsnost organizovanja i delovanja, internacionalizacija, ogromna finansijska sredstva i to sa više nezavisnih finansijskih sistema, oslabljena efikasnost organa otkrivanja, čemu znatno doprinosi i porast materijalnih troškova neophodnih za suzbijanje kriminaliteta. I suprotno, kapital stečen kriminalom, kao i onaj koji služi za njegovu aktivaciju enormno se uvećava, čime i mogućnost kriminalnog organizovanja i kriminalnog ispoljavanja. Enormno visoka sredstva u posedu organizovanog kriminala, opasna su koliko i sami kriminalni akti. Na međunarodnom planu organizovanog kriminala posebno je izražena čvrsta unutrašnja organizaciona povezanost i finansijska fundiranost koja moćne kriminalne organizacije čini veoma funkcionalnim. Intenzivan razvoj svetskih komunikacija pogodovao je čvršćem i obuhvatnijem kriminalnom povezivanju.

U međusobnim odnosima kriminalnih organizacija postoje nepisana pravila pretnje po osnovu moći, brojnosti članova i organizovanosti svetskog "prljavog" kapitala kojim raspolažu. To su odnosi: a) nezakonitog poslovanja na svojim područjima i kriminalnim oblastima; b) borbe za prestiž u osvajanju istih kriminalnih područja, uključujući i međusobna pomirenja na različite načine, sve do fizičkog likvidiranja; veoma uske saradnje na obostranu korist. Svakako je najopasnija kombinacija koja dovodi do kriminalnog globalizma, odnosno povezivanja kriminalnih organizacija iz pojedinih zemalja, čime kriminalitet postaje međunarodni problem, koji čini neophodnom potrebu i obavezu da se veliki broj država poveže i čvrsto organizuje na antikriminalnom planu.

Raspad istočnoevropskog komunističkog bloka i otvaranje granica imali su pozitivne posledice, ali istovremeno, korist od ove liberalizacije izvukle su kriminalne organizacije. Novostvorena ruska mafija, želeći da proširi svoje aktivnosti i van državnih granica, počela je da prima isporuke kokaina od italijanske mafije, otkupljujući je odgovarajućom količinom oružja, raketnih bacača, uranijuma. Oružje je konačno završilo u rukama terorista, odnosno onih koji su imali novac da ga otkupe. Skoro sve zemlje balkanskog tranzicionog područja su opterećene ovim problemom, čija je geneza u oružanim sukobima koji su označili prethodnu deceniju.

Prisutna je i zloupotreba kompjuterske tehnike, radi vršenja pojedinih krivičnih dela motivisanih koristoljubljem, političkim motivom (špijunaža, terorizam itd.), jer elektronska pošta postaje suštinsko sredstvo koje poništava vreme i distance. Posebnu društvenu opasnost predstavlja realna prognoza da će "tamna brojka" kriminaliteta uz primenu oružanog nasilja biti i dalje u porastu, jer tome ide u prilog posedovanje velike količine ilegalnog oružja, odnosno mogućnost da se ono zloupotrebi, uprkos naporima državnih organa da se ona smanji i svede u legalne okvire.

Posledice ove vrste latentnog kriminala osećaju se samo posredno, one su takođe skrivene, pa je i ovaj kriminalitet utoliko opasniji. Iz tog razloga organi unutrašnjih poslova onemogućeni su da uspešno deluju ne samo u pravcu suzbijanja nego i u primeni preventivnih mera, suočavanjem sa uzrocima, preko posledica ovih dela, odnosno sa uslovima u kojima ona nastaju ili otkrivanjem pretkriminalnih situacija ili stanja. Kod ove vrste krivičnih dela, po pravilu, njihovim otkrivanjem postaje poznat i izvršilac. Nije isključena uska veza terorizma sa krivičnim delima koja, osim političkog imaju i ekonomski motiv, posebno kad se radi o međunarodnom terorizmu, "pranju novca" preko velikih novačnih fondova ili kada su u pitanju multinacionalne kompanije koje nemaju samo ekonomsku, već i političku moć i političke aspiracije prema vlasti.

Kada je reč o kriminalitetu čiji je *modus operandi* nasilje, usled česte upotrebe oružja i porasta broja ubistava, kao i prirodne posledice toga, velikog broja neotkrivenih izvršilaca, postavlja se pitanje da li postoji opasnost da oružani gangsterizam izmakne efikasnoj kontroli policije i krivičnog pravosuđa na opštem planu, kao i drugim organima zaduženim za sprovođenje zakona? Svakako da eskalacija kriminalnog nasilja opominje na opreznost. Poprišta najtežih kriminalnih obračuna postale su urbane sredine, u kojima je obično pristun veliki broj nedužnih ljudi kao potencijalnih žrtava. Posebno je opasna upotreba eksploziva i eksplozivnih naprava, koji prilikom upotrebe van ratnog područja postaju "argument" kriminalnog podzemlja. U većini slučajeva radi se o smišljenim i dobro organizovanim i profesionalnim ubistvima na najnehumaniji način, kao posledici neraščišćenih odnosa u organizovanom kriminalnom podzemlju, pri čemu nisu isključeni ni politički motivi.

Uloga policije i drugih organa u suprotstavljanju organizovanom kriminalitetu i terorizmu od presudnog je značaja. Od policije se zahteva da bez obzira da li se radi o pojedincima ili strukturama koje su nosioci finansijske, ekonomske, pa i političke moći, kriminalitet otkriva u pripremi, da konspirativnim prodorom u kriminalne sredine dođe do saznanja o tajnom kriminalnom povezivanju i planiranju krivičnih dela. Organizovanom kriminalu može se suprotstaviti samo mobilna, efikasna, dobro obučena i informisana policija. Iako konspirativan rad policije može izgledati suprotan demokratskim principima i nadzorima savremenog društva, ne retko međutim, on je jedini efikasan kada je reč o savremenim oblicima kriminalnog organizovanja i delovanja. Svakako da je neophodna i podrška javnosti, kao i međunarodnog faktora. Policija u svakoj situaciji može biti angažovana na preduzimanju odgovarajućih mera za suzbijanje kriminaliteta, tj. za otkrivanje krivičnih dela, kao i prikupljanje podataka i činjenica radi dokazivanja krivičnog dela i krivice izvršioca. Ovome doprinosi i mogućnost saradnje i koordinacije pojedinih organa unutrašnjih poslova po vertikalnoj i horizontalnoj osnovi, mobilnost službe, veliki ljudski i tehnički potencijali, stručna obučenost kadrova, kao i preduzimanje pojedinih mera i radnji oslobođenih procesne forme. Od posebnog značaja je međunarodna

saradnja ne samo zemalja u tranziciji, nego i uopšte, s obzirom da područja kriminalnog delovanja nemaju granice.

Buduća aktivnost državnih organa treba da bude dopunjena angažovanjem građana i pojedinih njihovih asocijacija, odnosno subjekata koji se javljaju kao značajni nosioci preventivnih delatnosti tj. onih delatnosti koje su bile u isključivom domenu državnih organa. Radi suprotstavljanja kriminalitetu na unutrašnjem i međunarodnom planu, državni organi moraju neprekidno i profesionalno da dograđuju i unapređuju svoju funkciju zbog objektivnih potreba suprotstavljanja kriminalitetu, naročito kada su u pitanju tajno i organizovano kriminalno delovanje, terorizam kao nasilje i oblik političkog delikta, pojedini organizovani i profesionalni oblici kriminaliteta kojima se ugrožavaju, odnosno povređuju lična, društvena i materijalna dobra, ljudski životi i sl.

Terorizam je među najtežim oblicima kriminaliteta koji u punoj meri sjedinjuju aktivnost policije i drugih državnih organa i društvenih subjekata. Terorizam po svojoj nehumanosti prevazilazi brojne druge kriminalne akte, posebno i zbog toga jer pogađa i jedan broj sasvim nedužnih građana, zbog čega postoji potreba za još čvršćim povezivanjem policije i drugih državnih organa sa građanima i drugim subjektima društva na njegovom suzbijanju i sprečavanju, posebno zbog mogućnosti eskaliranja terorističkih akata, naročito u slučaju uzajamnog kriminalnog ispoljavanja. Evropski savet je u svojoj rezoluciji 98/s, 408/01 od 21. 12. 1998. predvideo niz mera u cilju sprečavanja organizovanog organizovanog kriminala, uz insistiranje na ostvarivanju opšte strategije za borbu protiv njega.⁷ Iako se u ovoj

---

⁷ Rezolucija insistira na saradnji, odnosno koordinaciji rada nacionalnih bezbednosnih službi cele društvene zajednice u suprotstavljanju organizovanom kriminalu. Njeni autori zalažu se za stvaranje kulturne svesti i klime na nacionalnom nivou, o potrebi borbe protiv kriminala, nezaposlenosti i siromaštva, za integrisanje marginalizovanih društvenih grupa, za uspešno uključivanje u društvo pojedinaca koji se vraćaju sa izdržavanje kazne zatvora... U Rezoluciji se ističe da je za prevenciju organizovanog kriminala neophodno sprečavati pojavu širenja crnog tržišta, a naročito ilegalnog tržišta narkotika. Radi sprečavanja korupcije, autori se zalažu za onemogućavanje protivno-pravnih ugovora pojedinaca i državnih službi po finansijskim poslovima velike vrednosti, a zatim u pogledu finansiranja političkih partija. U cilju prevencije

rezoluciji terorizam ne navodi izričito, njegovo eksponiranje je moguće skoro u svim odnosima u kojima se pojavljuje i organizovani kriminal. Prema tome, teroristički akt može da bude koliko povod, toliko i posledica, bilo sa primarnom, bilo sa sekundarnom političkom motivacijom.

U cilju sprečavanja terorizma na međunarodnom planu usvojen je veći broj rezolucija i zaključaka, u kojima se od država zahteva da ne organizuju, podstiču i ohrabruju pojedine terorističke aktivnosti protiv drugih država, da ih ne podržavaju ili učestvuju u terorističkim aktima. Spremnost za preduzimanje preventivnih aktivnosti u odnosu na terorizam postoji i u okviru Interpola, bez obzira na pravila koja nameće član 3 statuta Interpola. Federalni sekretarijat ima ovlašćenja (Rezolucija 7/1984) da prikuplja informacije kako o neposrednom širenju terorističkih akata, tako i šire informacije o terorističkim organizacijama, njihovoj taktici i strateškim ciljevima, o povezanosti sa drugim organizacijama, pa čak i sa državama ili predstavnicima vlasti. Policijske aktivnosti u okviru Međunarodne organizacije kriminalističkih policija odnose se i na formiranje posebnih antiterorističkih grupa. Tako, radna grupa Trevi-Evropol (terorizam, radikalizam, ekstremizam, nasilje) predstavlja formu za policijsku kooperaciju u zemljama članicama Evropske zajednice, pa samim tim i zemljama u tranziciji.

Danas je u svetu sve prisutnije organizovanje policijskih jedinica za intervenciju u vanrednim situacijama i u odnosu na opasnost koja pretili od izvršenja krivičnih dela terorizma i sličnih dela nasilja. U pitanju su intervencije za koje je neophodna posebna obučenosť i spremnost policijskih jedinica prilikom vršenja određenih policijskih

---

organizovanog kriminala, ističe Rezolucija, nužno je razviti adekvatnu infomacijsku i edukativnu mrežu kojom bi najšira javnost bila upoznata sa rezultatima istraživanja, vezanih za izvore, prirodu i posledice daljeg širenja organizovanog kriminala. U ovom aktu posebno se insistira na saradnji između pojedinih bezbednosnih službi pojedinih država, naročito u pogledu međusobnog informisanja o novim oblicima i metodama suprotstavljanja organizovanom kriminalu. Ističe se kao korisna i saradnja sa svim ostalim relevantnim međunarodnim organizacijama.

zadataka⁸. Treba imati u vidu činjenicu da su kriminalci, odnosno lica sklona nasilju spremna da na veoma brutalan i nehuman način napadnu ne samo policiju, već i građane, iz obesti ili kada im se nađu na putu. Pitanje srazmere između represivnosti od strane policije i agresivnosti od strane kriminalaca u navedenom smislu veoma je delikatno, pri čemu je ipak najvažnije sačuvati ljudske živote i materijalna dobra, dok zalaganje za "etičke vrednosti" ponekad nema racionalno i humano opravdanje.

Uspešno suprotstavljanje terorizmu kao međunarodnom problemu koji ugrožava i male i moćne države, zahteva njegovu precizniju određenost i definisanost, nego što je sada to slučaj. Kako ne postoji opšteprihvaćena definicija terorizma na međunarodnom planu, to pruža mogućnost da se ispolje različite političke aspiracije i terorizam postaje pogodan razlog za ostvarivanje političkih ciljeva primenom nasilja. Kada je u pitanju terorizam, upravo različitost i nepostojanje strateških i opšteprihvaćenih merila na međunarodnom planu doprinosi njegovoj potpunoj eskalaciji. S obzirom na vezu terorizma sa organizovanim kriminalom, sve primedbe koje se odnose na slabosti suprotstavljanja organizovanom kriminalu, odnose se i na terorizam.

Pošto se radi o najtežem i jednom od najnehumanijih zločina kome treba pridati pre svega krivično-pravni značaj, etikete i tipove pojedinih vrsta terorizma, kao "opravdani", "pravedni", "revolucionarni", "kontrarevolucionarni" svakako treba odbaciti. Krajnja nehumanost i destruktivnost svih terorističkih organizacija, akcija i aktera trebalo bi da budu praćene unifikacijom pravne regulative upravo u cilju sprečavanja i suzbijanja terorizma i na

---

⁸ Za suprotstavljanje teroristima i njihovim akcijama, na primer snajperistima ili "talačkim situacijama" (uzimanje talaca), neophodne su dobro obučene, specijalno opremljene i naoružane jedinice čiji je zadatak da efektnim akcijama, represivno, energično, vešto i sa što manje rizika u odnosu na ljudske živote i materijalna dobra obave predviđene radnje. U pitanju su potrebe suzbijanja terorističkih akata, zatim razrešenja "talačkih situacija", kriminogenih situacija koje se ponekad petvaraju u krajnje destruktivno, nehumano, rušilačko ponašanje od strane kriminalnih grupa koje takve situacije koriste za svoje zločinačke ciljeve.

međunarodnom planu⁹. Takođe, u slučaju terorizma, treba upražnjavati akt ekstradicije i akt izručenja, odnosno, ne treba dozvoliti azil. S aspekta humanitarnog prava, odnosno zaštite ljudskih života i njihovih sloboda, bilo bi opravdano da Interpol i Europol preuzmu potpunu jurisdikciju u domenu policijskih ovlašćenja u odnosu na terorizam i njegove akte, na način kao kad se radi o klasičnim deliktima, a koji su po pravilu manje društvene opasnosti. Tako bi se smanjile mogućnosti azilantske zaštite i pojednostavile mere ekstradicije kao oblik suprotstavljanja terorizmu na međunarodnom planu. Zemljama koje pružaju utočište ili vrše obuku terorista, treba to zabraniti. Treba težiti ostvarivanju uslova za suprotstavljanje terorizmu putem mera socijalne prevencije, socijalne, ekonomske, kriminalne politike, kulture, informisanja, obrazovanja i sl. Izučavanju terorizma treba pristupiti interdisciplinarno i osim fenomenoloških karakteristika, utvrditi uzročnost terorizma, planirati i programirati prevenciju na međunarodnom i nacionalnom planu.

Sredstva informisanja ne bi trebalo da prenose zahteve terorista, kao ni planove organa bezbednosti bez ovlašćenja, jer, preuzimanje odgovornosti za terorističke akte svojevrсна je promocija i politička propaganda terorista. Radi ranog otkrivanja terorističkih organizacija i njihovih planova, neophodno je stvaranje specijalizovanih formacija. Takođe, neophodno je definisanje i kodifikacija terorizma bez političke pristrasnosti. Treba otklanjati teorijske dileme u razlikovanju terorizma od gerile, oslobodilačkih ratova itd. Uloga kriminalistike sastoji se u blagovremenom i efikasnom otkrivanju terorističkih organizacija, akata i aktera terorizma; otkrivanju materijalnih tokova za finansiranje terorističkih organizacija koji su uvek kriminalni; potrebno je postići unifikaciju politike i krivično-pravne strategije protiv terorizma na lokalnom, unutrašnjem i međunarodnom području; stvoriti informativno-obaveštajnu mrežu na strogo konspirativnoj osnovi; ostvariti koordinaciju i interakciju policijskih mera sa merama drugih organa.

---

⁹ Ovde čini smetnju uticaj pojedinih država čija se merila "dvostrukih standarda" odražavaju i na pravila postupanja u slučaju pojave terorizma ili terorističkih akata.

Ilegalne migracije i trgovina ljudima

Balkanske zemlje nisu samo tranzitno područje na pravcu istok-zapad već sve više egzistiraju kao tržište, odnosno kao krajnje odredište ilegalnih migracija i tržište žena iz zemalja Istočne Evrope. Ilegalne migracije i trgovina ljudima su krivična dela koja sasvim izvesno spadaju u domen organizovanog kriminala. Ove kriminalne delatnosti odvijaju se u sistemu dobro usklađenih i dobro organizovanih aktivnosti i postupaka manje ili više hijerarhijski povezanih pojedinaca ili grupa, što pokazuje da se radi o dobro organizovanom kriminalnom mehanizmu sa precizno određenim ulogama u kriminalnom lancu. Delatnosti kao što su pronalaženje lica koja će biti objekat migracije i trgovine, njihov prihvata, transport i sakrivanje, obezbeđivanje ličnih dokumenata falsifikovanjem ili na drugi način, dalja kriminalna eksploatacija ili iskorišćavanje tih lica *post festum*, ukazuju na odnos saučesništva tj. kriminalnog udruživanja po pravilu na širem, inostranom području i sa većim brojem aktera.

Pošto ovaj oblik kriminalnog organizovanja ima sve karakteristike koje sadrži organizovani kriminal uopšte, ne treba zanemariti da su i sasvim različiti oblici organizovanog kriminala u svojoj interakciji međusobno povezani, isprepleteni, da se međusobno sažimaju i dopunjuju bilo da se radi o pojedinim deliktima opšteg prava (narkodelikti, pranje novca, ilegalna trgovina delovima ljudskog tela, oružjem i municijom, cigaretama, džepnim krađama, organizovanju i posredovanju u prostituciji), bilo da su u pitanju politički delikti (teroizam, diverzije, špijunaža. . .). Reč je o krivičnim delima koja imaju međunarodni karakter, pa pojedine države ovom problemu prilaze na različiti način, u skladu sa svojim opredeljenjima i motivima. Osim ilegalnih migracija, i drugi migracioni procesi, kao što su prinudne migracije ili izbeglištvo, sobom nose još teže posledice kada su u pitanju povrede čovečnosti i međunarodnog prava i uopšte prava na život i ljudsko dostojanstvo. Ilegalne i prinudne migracije, kao dva vida migracija, ne predstavljaju samo kriminalno-politički problem, već isto toliko i socijalni, politički, ekonmski, psihološki,

viktimološki, međunarodni. Migracioni faktor koji nastaje kao posledica migracija nosi sobom izražen problem adaptacije na nove uslove života, jer migranti se obično teško prilagođavaju novoj sredini i nemaju osećaj nacionalnog identiteta. Ovi problemi u prilagođavanju posledica su sukoba kultura i vrednosti, običaja, normi ponašanja, svesti, kao i socijalnih i ekonomskih pritisaka koje migranta prate i opterećuju, što dovodi do destruktivnog ponašanja i ispoljavanja agresije. Netolerancija se ne ispoljava samo u smeru migrant-nova sredina, već i obrnuto, u odnosima sredine prema migrantu.

Većina autora se slaže da migracije selo-grad (ili neurbane-urbane industrijske zone) obično dovode do porasta kriminala po migracionom osnovu¹⁰. Migracije zemlja-inostranstvo imaju za posledicu kriminalizaciju dela migranata, obično onih koji su u "obećanu zemlju" došli zbog avanturizma, ili su se našli na ivici bede i bez egzistencije. Kriminalitet migracionih kretanja se samim tim u velikoj meri uvećava ukoliko su migracije ilegalne, odnosno prinudne.

Najnehumanije su izbegličke migracije, jer su prinudne i nasilne. Oni koji su objekti ilegalnih migracija imaju nešto drugačiju sudbinu. Skoro izvesno, njihov život usmeren je u destruktivnom pravcu, pri čemu su oni nadalje nosioci kriminalnog ili socijalno-patološkog ponašanja, ili žrtve takvih aktivnosti od strane drugih. Ilegalne migracije i trgovina ljudima više nego ijedna druga vrsta kriminaliteta, zalaze u područje socijalne patologije, i ispoljavaju se zajedno sa prostitucijom, pedofilijom, skitničarenjem, prosjačenjem. Reč je o svojevrsnim oblicima patologije i nasilja u kojima svojim udelom, dobrovoljno ili prinudno, učestvuje i sama žrtva i koja je neretko saučesnik, odnosno saizvršilac¹¹.

---

¹⁰ Ova uzročnost ne mora biti neposredna, odnosno, migracioni factor svoj kriminalni uticaj najčešće povećava i podstiče drugim faktorima. Grad za razliku od sela nudi iluziju lake zarade, zabave, anonimnosti u kojoj će destruktivno ponašanje ostati nekažnjeno i neotkriveno. Gradska sredina je, po opštem mišljenju, mnogo više izložena kriminalu nego seoska.

¹¹ Stradanje žrtava, njihova eksploatacija i poništavanje osnovnih ljudskih prava mogu da budu vremenski dugi. Isti je slučaj sa ilegalnim migracijama i trgovinom decom i maloletnicima. Oni su ne samo nehumani, već i društveno opasni, jer ukoliko ovaj

Planiranje i programiranje suprotstavljanja, pre svega ovoj vrsti kriminaliteta, treba da se odvija na rezultatima istraživanja njihovih fenomenoloških, etioloških, viktimoloških karakteristika¹². Svakako da policija ima posebnu ulogu, ne samo na otkrivačkom, već i na preventivnom planu. Prevencija ove vrste kriminaliteta podrazumeva usklađenu primenu i interakciju pojedinih pravnih, socijalnih, ekonomskih, tehničko-tehnoloških, zdravstvenih, kriminalno-političkih pa i političkih mera u domenu rada i ovlašćenja državnih, vladinih, nevladinih, humanitarnih organizacija.

Svakako da policija ima posebnu ulogu, kako na otkrivačkom, tako i na preventivnom planu. Preventivno suprotstavljanje ovoj vrsti kriminaliteta od strane policije nužno nameće usmeravanje njene kriminalističko-operativne strategije na koordinaciju i saradnju sa javnošću, društvenim i državnim organima, kao i službama (socijalnim, ugostiteljskim, turističkim, saobraćajnim, špediterskim), zatim sa porodicom, prihvatnim centrima, centrima za socijalni rad, obrazovnim ustanovama. Od presudnog značaja je saradnja policije i organa pravosuđa koja je nužan i neophodan preduslov ne samo za suzbijanje, već i za sprečavanje ovih pojava. Saradnja policije i drugih subjekata treba da se odvija na lokalnom, centralnom i međunarodnom nivou. Na lokalnom nivou, ona treba da rezultira prodorom u kriminalna i kriminogena područja, poročne sredine, posebno one koje imaju organizacionu ili funkcionalnu strukturu pogodnu i usmerenu prema ovoj vrsti kriminaliteta (npr. pojedine verske sekte, narkodileri, šverceri, podvodači. . .). Posebno su interesantni pojedini ilegalni objekti, kao npr. ilegalna prenoćišta, ilegalni ugostiteljski ili kockarski objekti. Svakako da je falsifikovanje

---

problem ostane po strani, njihova kriminalna, odnosno patološka ponašanja kao i stradanja mogu biti dugotrajna, ako ne i doživotna.

¹² Pri tome, nije bez značaja da li je realizaciji samih kriminalnih aktivnosti doprinela i sama žrtva, u kojoj meri je saučestvovala, a u kojoj bila samo objekat sile, prinude, pretnje, obmane, ucene, prevare i uopšte zloupotrebe od strane organizatora. Sa viktimološkog aspekta nije bez značaja za koju svrhu je ilegalna migracija, odnosno trgovina ostvarena: u cilju eksploatacije žrtve radi vršenja određenih krivičnih dela, seksualnog iskorišćavanja ili ostvarivanja npr. usvojeničkog odnosa dece i maloletnika, pri čemu u pojedinim slučajevima to može, uz kriminalne, imati i samo naizgled humane aspekte.

nužni pratilac ovih krivičnih dela. Neophodna je reforma zakonodavstva ne samo iz krivično-pravne oblasti, već i iz oblasti kretanja i boravka stranaca, socijalne i zdravstvene zaštite, zaštite ostalih ljudskih prava kako na unutrašnjem, tako i na međunarodnom planu. Nužno je smanjiti mogućnosti zloupotrebu azila u onim slučajevima u kojima postoje takvi pokušaji i akte ekstradicije učiniti izvesnijim i efikasnijim. Uslove za smanjenje ilegalnih migracija i trgovine ljudima treba ostvarivati putem mera socijalne prevencije, socijalne, ekonomske i kriminalne politike. Sredstva informisanja tokom obaveštavanja o ovim pojavama ne treba da ometaju organe bezbednosti, posebno u smislu otkrivanja i obezbeđenja dokaza o izvršenim krivičnim delima.

Neophodno je i stvaranje specijalizovanih formacija u policiji za rano otkrivanje kriminalnih organizacija i pojedinaca kao i njihove međusobne povezanosti. Također, projektovanje i realizovanje naučno-istraživačkog rada u odnosu na organizovani kriminalitet i usmeravanje istraživanja na ove njegove oblike stvorilo bi mnogo temeljniju osnovu za praktično suprotstavljanje policije i organa pravosuđa kako na repesivnom, tako i na preventivnom planu. Neophodno je ostvariti punu zaštitu žrtava ovih krivičnih dela u skladu sa međunarodnim aktima o zaštiti ljudskih prava¹³. Treba intenzivirati policijsku saradnju na međunarodnom planu i kroz druge oblike međunarodne saradnje uz pomoć evropske zajednice i drugih međunarodnih institucija i asocijacija. Posebno je na ovom planu interesantna saradnja sa pograničnim zemljama, naročito po pitanju uzajamnog informisanja, kontrole graničnih prelaza i carinskih delatnosti.

Visok stepen profesionalnosti i specijalnosti nadležnih organa kao i međunarodna saradnja policijskih službi i ostalih institucija, neophodni su i u sprečavanju kriminalne delatnosti na štetu kulturnih dobara i u otkrivanju njihovih učinilaca. U okviru programa grupe za

---

¹³ Ova zaštita treba da bude prisutna naročito u radu policije i organa pravosuđa u pretkrivičnom i krivičnom postupku, posebno kada se radi o psihičkom integritetu žrtve, tajnosti podataka o njenom identitetu i trgovini čiji je ona objekat, posebno kada su u pitanju ilegalne migracije i trgovina čiji su objekti deca i maloletnici.

borbu protiv korupcije Saveta Evrope i Evropske komisije, tokom istraživanja sprovedenog u šesnaest zemalja centralne i istočne Evrope, ustanovljena je upletenost kriminalnih organizacija u ilegalno umetničko tržište.¹⁴ Zemlje bivšeg sovjetskog bloka ugrožene su divljim rasipanjem njihovog kulturnog nasleđa, posebno nakon otvaranja granica, kada su se organizovane kriminalne mreže intenzivno uključile u krađe kulturnih dobara radi njihove prodaje na međunarodnom crnom tržištu. Krađama u centralnoj i istočnoj Evropi ide na ruku nedovoljna zaštita kulturnog nasleđa, ali i odsustvo zakonodavne reglementacije umetničkog tržišta. Zbog nepostojanja javnih inventara kao sredstva za borbu protiv krađa, najranjivije zemlje su Rumunija, Albanija, Letonija i Litvanija, a njihov geografski položaj povoljan je za trgovinu prema Srednjem Istoku. Glavne destinacije trgovine su Nemačka i Austrija, SAD i Velika Britanija, zemlje Bliskog i Dalekog Istoka.

Mere zaštite kulturnih dobara odnose se pre svega na njihovu pravnu zaštitu na nacionalnom i međunarodnom nivou. Napori međunarodne zajednice treba da budu usmereni na sporazumevanje o zaštiti kulturnih dobara u slučaju rata ili drugih oružanih sukoba, u pravcu posebne zaštite svetske kulturne i prirodne baštine, na preduzimanje mera za zabranu i sprečavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa kulturnih dobara i u pravcu povraćaja ukradenih i protivpravno izvezenih kulturnih dobara. Sa stanovišta međunarodnog prava, zaštita kulturnih dobara konkretizovana je međunarodnim konvencijama. Na planu nezakonitog uvoza, izvoza i transfera kulturnih dobara, UNESCO je sproveo akciju donošenjem *Konvencije o merama za zabranu i sprečavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara* (od 14. novembra 1970) čiji cilj je da na međunarodnom nivou pojača borbu protiv ilegalne trgovine, uspostavljanjem saradnje među državama, kao i etičkih normi u oblasti prenosa svojine kulturnih dobara, čije prihvatanje je odbila većina zemalja zapadne Evrope¹⁵.

¹⁴ Ova veza ustanovljena je u Albaniji, Bugarskoj, Hrvatskoj, Češkoj, Estoniji, Makedoniji, Mađarskoj, Letoniji, Litvaniji, Moldaviji, Poljskoj, Rumuniji, Ruskoj Federaciji, Slovačkoj, Sloveniji i Ukrajini.

¹⁵ Među njenim potpisnicama više je zemalja koje su žrtve krađa.

I UNIDROIT, nezavisna nevladina organizacija osnovana 1926. , sa sedištem u Rimu, donela je 1995. *Evropsku konvenciju o ukradenim ili nezakonito izvezenim kulturnim dobrima*. Ovom konvencijom (koja je dopuna UNESCO konvencije iz 1970) prvi put na međunarodnom nivou, utvrđuje se načelo pravne zaštite nacionalne kulturne baštine i omogućava, uz izvesne pretpostavke, povrat ukradenih i ilegalno izvezenih predmeta. Konvencija pruža mogućnost bolje zaštite i bezbednosti vlasnika umetničkih dela, olakšava postupak restitucije i povrata ukradenog ili nezakonito izvezenog kulturnog dobra vlasniku (poglavlje II, čl. 3-4), odnosno zemlji porekla kulturnog dobra (poglavlje III, čl. 5-7). Veće Evrope usvojilo je dva teksta koja se odnose na zaštitu kulturnog blaga zemalja članica: Uredba Saveta Evropske unije o izvozu kulturnih dobara (1992) i Direktivu Evropske unije o restituciji ilegalno izvezenih kulturnih dobara (1993). Saradnja Evropske unije sa drugim zemljama može biti zasnovana na ugovorima koji predviđaju uzajamnu pomoć (razmena informacija; nadzor nad sumnjivim osobama, robama, transportima; poverljivost informacija. . .). Ove mere su korisne u procesu suzbijanja kriminaliteta na štetu kulturnih dobara, posebno kada su u pitanju sakralni predmeti (koji su na meti kriminalaca u zemljama Istočne Evrope).

U ovoj borbi od presudnog značaja je uloga Interpola, koji je formirao bazu podataka ukradenih umetničkih dela, a koja sadrži informacije o oko 20. 000 umetničkih dela sa njihovim detaljnim opisom, a koju mogu konsultovati sve zemlje članice. Mnogobrojne zemlje stvorile su i nacionalne baze podataka (Nemačka, Belgija, Kanada, SAD, Francuska, Češka. . .). Interpol saraduje sa Međunarodnim savetom muzeja (ICOM), jednom od institucija koja deluje preventivno, promovisanjem profesionalne etike i pojačane bezbednosti muzejskih kolekcija. Svakako je neophodna bolja fizičko-tehnička zaštita kulturnih dobara na lokalitetima i u određenim objektima, stručnost i savesnost zaposlenih radnika i određeni oblici edukacije, s ciljem stvaranja boljih uslova za efikasniju zaštitu kulturnih dobara i veću efikasnost u otkrivanju krivičnih dela izvršenih na štetu kulturnih dobara i njihovih učinilaca.

Literatura:

- Aitala, R. ; Satrori, P. : Kriminal bez granica. *Limes plus: geopolitički časopis*, specijal, 2005, 59-72.
- Combs, C. C. : *Terrorism in the twenty-First Century*, New Jersey: Prentice Hall, 1997.
- Gheordunescu, M. : Terorizam i organizirani kriminal: pogled iz Rumunjske, U: Taylor, M. i Horgan, J. : *Terorizam u budućnosti*, Zagreb: Golden marketing, 2003, 29-34.
- *Glossary on Migration*, Geneva: International Organization for Migration, 2004.
- Ignjatović, Đ. : Organizovani kriminalitet u zemljama u tranziciji, U: *Law in Transition*, Belgrade : Faculty of Law, University, 1999, str. 219-246.
- Krivokapić, V. : *Prevenција kriminaliteta*, Beograd: Policijska akademija, 2002.
- Krivokapić, V. : Terorizam kao oblik organizovanog kriminaliteta i mere suprotstavljanja. - U: *Bezbednost*, God. 44, br. 5 (2002), str. 665-684
- Krivokapić, V. : Ilegalne migracije i trgovina ljudima kao oblici organizovanog kriminaliteta. - U: *Bezbednost*, God. 44, br. 6 (2002), str. 859-865
- Krivokapić, V. : Suzbijanje i sprečavanje kriminaliteta na plovnim objektima u graničnoj zoni. - U: *Bezbednost*, God. 46, br. 1 (2004), str. 41-56.
- Krivokapić, V. : Policijska delatnost na prevenciji kriminaliteta u lokalnoj zajednici. - U: *Zbornik radova 2004*, Beograd: Fakultet civilne odbrane Univerziteta u Beogradu, 2004, str. 143-164
- Krivokapić, V. : *Kriminalistika – taktika*, Beograd : Policijska akademija, 2005
- *Migrations et protection des droits de l'home*, Geneve: Organisation International pour les Migrations, 2005.
- Thackrah, J. R. : *Dictionary of terrorism*, London: Routledge, 2004.
- Samardžić, R. : Organizovani kriminalitet i nelegalne aktivnosti u vezi sa kulturnim dobrima. U: *Organizovani kriminalitet: stanje i mere zaštite: zbornik radova*, Beograd: Policijska akademija, 2005, 644-669

- Satrori, P. : Balkanski putevi mafije. *Limes plus: geopolitički časopis*, 1 (2005), 23-41.
- Shelley, L. I. : Methods not motives: implications of the convergence of international organized crime and terrorism, U: *Police Practice and Research*, Vol. 3, no. 4 (2002), 305-318.
- Whittaker, D. J. : *Terrorist and Terrorism in the Contemporary World*, London: Routledge, 2004.